

O Nietzschem

Publikowane tutaj teksty Paula de Mana i Georgesa Bataille'a są zapowiedzią antologii tekstów poświęconych Fryderykowi Nietzsche, która ukaze się jesienią tego roku w serii „Biblioteka Principia”.

„Uczę was wybawienia od wiecznej rzeki: rzeka ta ciągle spływa na powrót do siebie, a wy ciągle wstępujecie do tej samej rzeki, jako ci sami.” Lektura Nietzschego rzeczywiście zmienia; spod jej przemożnego wpływu nie sposób się wyzwolić. Tego właśnie dowodzi dwudziestowieczna filozofia, kształtująca się w dialogu z Nietzschem. Ilekich interpretacji jego dzieła stało się samodzielną filozofią, spełniając tym samym przykazanie Zaratustry, by nie podążać za nim, lecz iść własną drogą. Trafność interpretacji filozofii Nietzschego to problem akademicki. Uczniowie Nietzschego z definicji powinni być niewierni. Liczy się przede wszystkim fakt, że tak wielu filozofów naszego wieku nie było w stanie milczeć po lekturze jego pism, fakt, z którego zdaje sprawę przygotowywana antologia.

Otworzy ją wykład Nietzschego o retoryce, po nim słynny tekst Derridy *Kwestia stylu*, trzy teksty poświęcone *Zaratustrze* – Heideggera, Gadamera i Wohlfarta, omówienie strategii tekstowej *Narodzin tragedii* autorstwa Paula de Mana, oraz pierwsze w historii, a zarazem definitywne rozstrzygnięcie sprawy rzekomego pokrewieństwa myśli Nietzschego z ideologią faszystowską pióra Georgesa Bataille'a. Ponadto tekst M. Blanchota o nihilizmie i R. Calasso o „niewczesności” autora *Wiedzy radosnej*, obszernie omówienie (autorstwa P. Pieniązka) poglądów Michela Foucault, dla którego stałym punktem odniesienia była filozofia Nietzschego. Antologię zamykają dwa teksty poświęcone francuskim (R. Künzli) i niemieckim

(B. Baran) interpretacjom myśli tego, który powiedział: „Nasłuchiwałem odzewu – a usłyszałem tylko pochwałę”. Miejmy nadzieję, że to jedyne słowa Nietzschego, które się zdezaktualizowały.

Tekst Paula de Mana to fragment artykułu „Literary History and Literary Modernity” z tomu *Blindness and Insight*, Oxford University Press 1971, ss. 145-152. Tytuł „Nietzsche i nowoczesność” pochodzi od tłumacza. Paul de Man omawia w nim jedną z najciekawszych kwestii drugiego z *Niewczesnych rozważań*, kwestię nowoczesności i jej związku z historią. Jak bardzo termin „nowoczesność” obciążony jest nieuświadomionymi sądami wartościującymi i jak w związku z tym mylnie bywa używany, pokazuje de Man ujawniając jego związek z pojęciem historii, z którą nowoczesność chce zerwać. Tekst Nietzschego *O pożytkach i szkodliwości historii dla życia* jest w ujęciu de Mana tekstem o pożytkach i szkodliwości nowoczesności dla samoświadomości człowieka.

Tekst Georgesa Bataille’a „Tezy o faszyzmie i śmierci Boga” ukazał się w 2 numerze czasopisma *Acéphale* w 1937 roku (przekład z „Propositions”, w: *Oeuvres complètes*, t. 1, Paris: Gallimard 1970, ss. 467-473). Pismo wydawane było przez tajemne stowarzyszenie o tej samej nazwie, do którego należeli m. in. Callois, Klossowski, Ambrosino, Waldberg; jego członkowie usiłowali zawiązać ponadjęzykową wspólnotę, która gwarantowana miała być ezoterycznymi rytuałami przywołującymi rzeczywistość mitu jako alternatywą wobec zobiektywizowanej społecznej, historycznej rzeczywistości rządzonej *użytecznością*. Cały 2 numer *Acéphala* poświęcony jest Nietzschemu, którego postać umieścił Bataille w triadycznym ideowym herbie stowarzyszenia, obok postaci Sade’a i Kierkegaarda. Bataille – nowatorstwo i ekscentrycznie, jeśli uwzględnić datę powstania tekstu i panującą wokół Nietzschego atmosferę (ludzie prawicy i lewicy zgodnie widzieli w nim protoplastę polityki, która przez pierwszych była akceptowana, u drugich zaś wywoływała zgorszenie) – odbiera prawomocność zawłaszczeniu, jakiego faszyzm dokonał wobec Nietzschego. Rzeczywiście, środki, jakie postuluje Nietzsche – siła i przemoc – są, formalne rzecz biorąc, analogiczne do środków lansowanych przez faszyzm. Absolutna rozbieżność celów sprawia jednak, że faszystowska asymilacja Nietzschego opiera się na zafałszowaniu myśli domniemanego prekursora i interpretacyjnym oszustwie. Faszysto-

wska przemoc służy zunitaryzowaniu społeczeństwa i skupieniu go, jako bezwolnej masy, wokół deifikowanego wodza, substytutu „umarłego Boga”. Idealnym kresem faszystowskiej inżynierii społecznej jest *monocefalna* (jednogłowa) quasi-wspólnota jednomyślnych, a więc bezosobistych, całkowicie podporządkowanych realizacji skończonych etatystycznych celów, ujarzmionych jednostek. Tymczasem, według Nietzschego, tak jak odczytywano go w kręgu *Acéphala*, siła i przemoc zapewnić mają ludzkiemu indywiduum suwerenny dystans wobec wszelkich prób zredukowania go do *funkcji*. Widziana w tej perspektywie jednostka odpiera każdy rodzaj podporządkowania, zapośredniczonego w zewnętrznym wobec niej zinstytucjonalizowanym autorytecie, i wydaje się, bez reszty oddzielonej od wszelkiej kalkulacji, grze gwałtownych, tragicznych namiętności. Stawką w tej grze, niosącej z sobą ryzyko śmierci, jest olśniewające, ekstatyczne przeniesienie w *acefalną* rzeczywistość *ciągłości*, w której poddaństwo wobec *użytkowego* i *funkcjonalnego* ustępuje miejsca samoafirmującej się *bliskości* świata i suwerenności.

K. Matuszewski, A. Przybyśławski